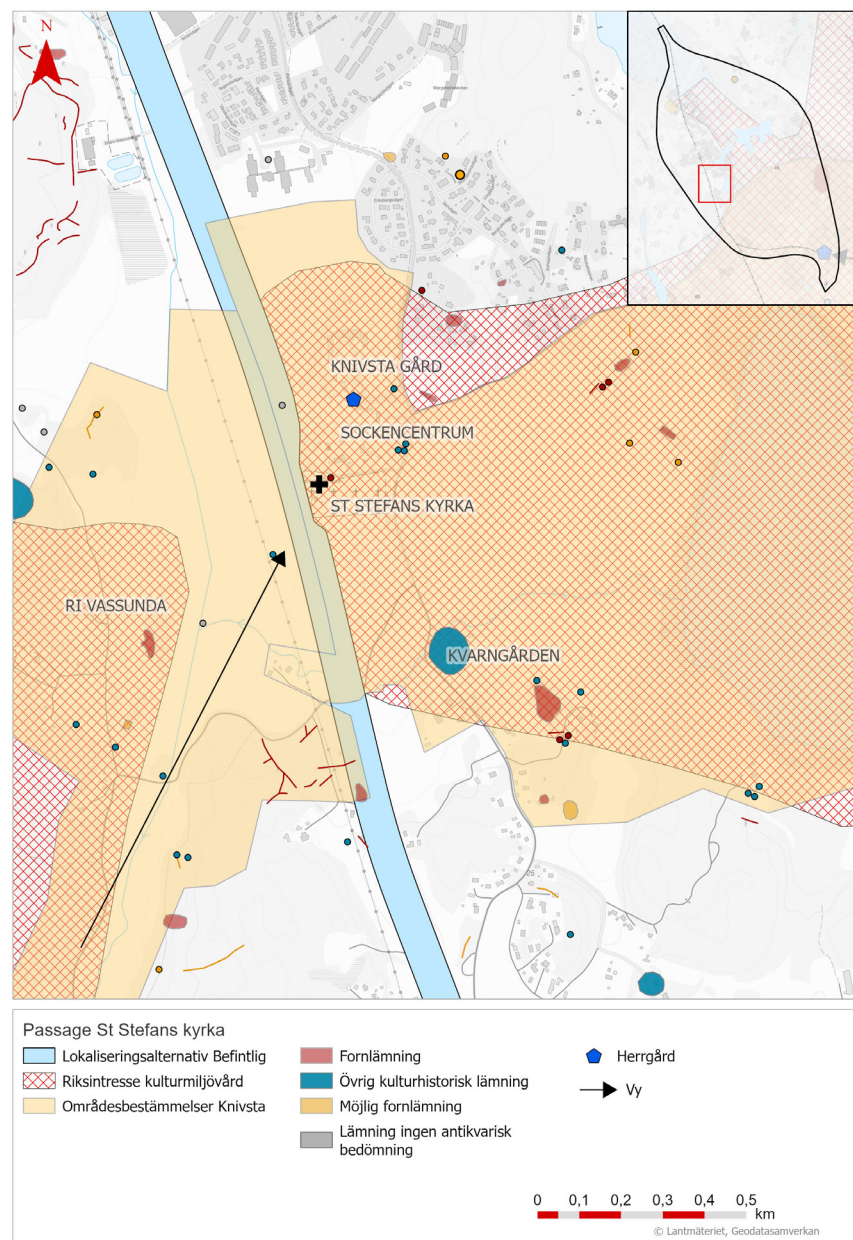

5.4.2 Passage S:t Stefans kyrka

Befintlig järnväg drogs på 1860-talet alldeles intill S:t Stefans kyrka med omgivande kyrkogård och tangerar riksintressegränsen. I miljön finns, förutom kyrkan, en före detta folkskola, sockenmagasin och Knivsta gård med omgivande landskap. Väster om järnvägen finns ett öppet jordbrukslandskap. Några hundra meter åt väster börjar riksintresset Vassunda, som behandlas närmare under 5.5 Vassunda.

Figur 53. Tåg passerar vid S:t Stefans kyrkogård.

Figur 54. Karta som visar passagen genom riksintresset vid S:t Stefans kyrka.

Kulturmiljöer med områdesbestämmelser som berörs av lokaliseringsalternativ
Befintlig

- Knivsta och Nor
- Odlingslandskapet sydväst om Knivsta kyrka

Kyrkliga kulturminnen

S:t Stefans kyrka med kyrkogård.

Fornlämningar

Inga fornlämningar berörs direkt av lokaliseringsalternativet.

Figur 55. S:t Stefans kyrka och kyrkogård mot söder. Till vänster i bild går det befintliga järnvägsspåret dikt an kyrkogården.

S:t Stefans kyrka och sockencentrum

S:t Stefans kyrka invigdes 1303 åt den helige Stefan. Kyrkan är byggd i gråsten med putsade ytterväggar med tegelornering. Kyrkan omges av en kyrkogård som har utvidgats i flera omgångar. Järnvägen passerar intill kyrkogårdens äldsta delar, som separeras mot järnvägen genom en häck och trädrad. Genom kyrkans placering på en mindre höjd är den mycket väl synlig i det öppna jordbrukslandskapet.

I bogårdsmuren finns ett fragment av en runsten (L1942:143).

Vid kyrkan växte det fram ett sockencentrum med flera olika funktioner, varav sockenmagasin, fattigstuga och folkskolebyggnad finns bevarade.

Knivsta gård

Norr om sockencentrumet ligger Knivsta gård, som var säteri under 1600-talet, med nuvarande huvudbyggnad från 1700-talets senare hälft samt ekonomibyggnader.

Det öppna landskapet som berörs av lokaliseringsalternativ har i stort samma utbredning som under tidigt 1800-tal. På 1860-talet drogs järnvägen över Knivsta gårds åker- och ängsmark. Järnvägen är placerad lågt i landskapet, vilket möjliggör vy över det öppna landska-

Figur 56. Flygfoto från 1936 som visar S:t Stefans kyrka, Knivsta sockencentrum och Knivsta gård samt järnvägen. AB Flygtrafik, Upplandsmuseet.

pet som omger Knivsta gård och sockencentrumet.

Sydost om kyrkan, intill Lövstaån, ligger Knivsta kvarngård och på järnvägens västra sida ligger Nedre kvarn. Kvarnarna har legat under Knivsta gård. Vid Kvarngården finns

en mjölnarbostad från mitten av 1800-talet kvar tillsammans med några ekonomibyggnader. Gården är i dag hembygdsgård med flera ditflyttade byggnader.

Figur 57. Storskifteskarta från 1810 över Knivsta gårds ägor. Vita linjer anger befintlig järnvägssträckning.

Figur 58. Stiglucka och klockstapel.

Figur 59. Runstensfragment inmurat i bogårdsmuren.

Figur 60. Knivsta sockencentrum med bland annat det timrade sockenmagasinet.

UTTRYCK FÖR RIKSINTRESSET SOM BERÖRS AV PASSAGE S:T STEFANS KYRKA

1600-talets säteribildning med herrgården Knivsta med bebyggelse från 1600- och 1900-talen. Det tillhörande herrgårdslandskapet med ekbackar, alléer och underlydande torp.

Odlingslandskap med inslag av äldre tiders brukande. Jordbrukslandskap har i stort samma utbredning som under tidigt 1800-tal.

Knivsta kvarngård (berörs visuellt).

Knivsta medeltida kyrka, med tillhörande miljö, vilket inkluderar sockencentrum.

KÄNSLIGHET INOM RIKSINTRESSET KOPPLAT TILL LOKALISERINGSLTERNATIV

Befintlig järnväg utgör redan en barriär i landskapet, vilket gör att viss tålighet för en samlokalisering finns.

Det öppna jordbrukslandskapet med vyer mot och från S:t Stefans kyrka är känsligt för barriärer som minskar dessa.

S:t Stefans medeltida kyrka är känslig för störningar under byggskede, såsom vibrationer.

Kyrkogården är en känslig miljö som de dödas vilorum, en sorgeplats och plats för kontemplation.

Kyrkogården är känslig för intrång.

Känslighet för ökat buller.

RÅD TILL NÄSTA SKEDE

Ny järnväg förläggs till den västra sidan om befintliga spår för att minska risken för intrång och störningar på kyrkomiljön.

Järnvägen placeras lågt i landskapet för att fortsatt möjliggöra betydelsefulla vyer.

Vid arbeten som kan komma att beröra kyrkogården ska både kulturmiljölagen och begravningslagen tas i beaktande.

Vyer mot S:t Stefans kyrka värnas. Bullerskydd undviks, eventuellt anpassas efter kulturmiljön.

Hänsyn ska tas till kyrkomiljön under byggskedet, avseende bland annat buller och vibrationer.

Figur 61. Odlingsmark sydväst om S:t Stefans kyrka.

5.5 Vassunda

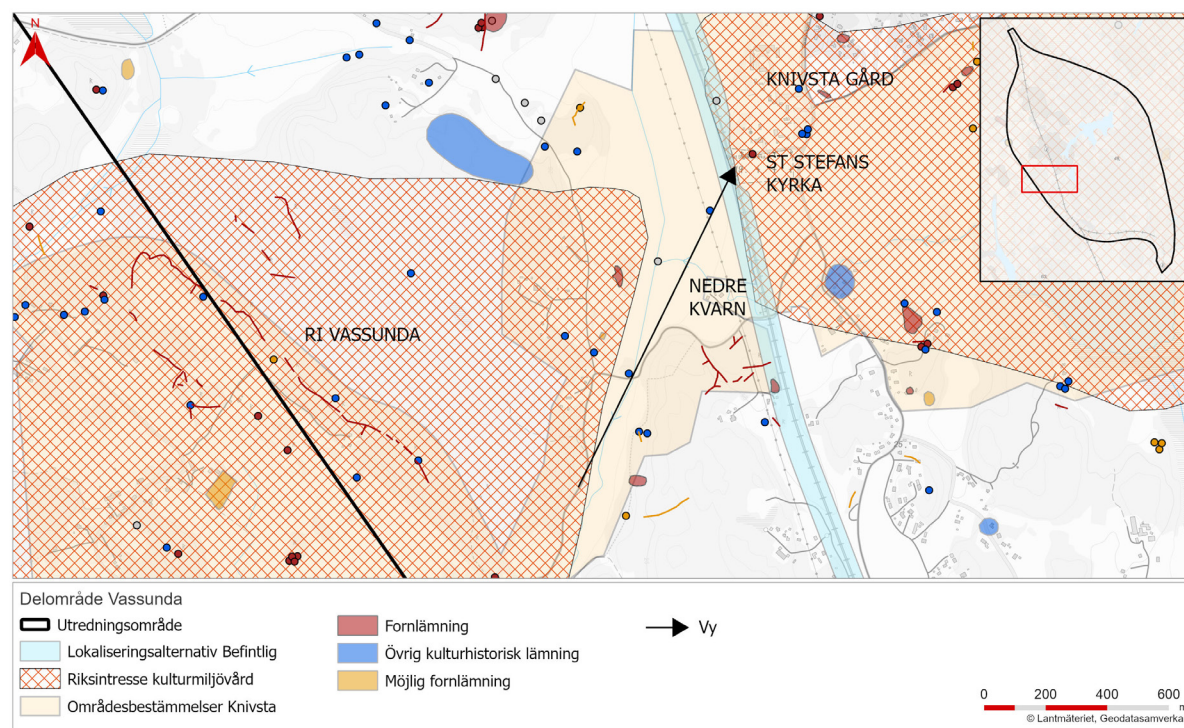
Delområdet ligger i utredningsområdets västra utkant. Landskapet utgörs av ett mosaiklandskap genom vilket Lövstaån rinner. En del av landskapet ingår i riksintresset Vassunda (C46), medan hela delområdet omfattas av kommunala områdesbestämmelser för kulturmiljön.

Marken har historiskt tillhört Knivsta gård, Oleda och Skottsila. Längs Knivstaån finns ett öppet landskap som omges av skog. Vägen mellan Skottsila och Knivsta sockencentrum slingrar sig genom landskapet. Från vägen finns vyer mot S:t Stefans kyrka.

Intill Lövstaån ligger Nedre kvarn, som var kvarn under Knivsta gård.

Ett gravfält ligger vid riksintressets östra gräns. Övriga lämningar inom delområdet utgörs främst av husgrunder från historisk tid.

För passage under järnvägen finns en stenvalvsbro från 1866, som är den bäst bevarade av broarna längs sträckan inom utredningsområdet.

Figur 62. Kartan visar delområdet med skyddade och utpekade kulturmiljöer samt lokaliseringsalternativ.

Figur 63. Vy från S:t Stefans kyrkogård över landskapet på västra sidan om järnvägen. Bebyggelsen i bild är Nedre kvarn.

Riksintresse för kulturmiljövården Vassunda (C46)

Motivering

Odlingslandskap, fornlämningsmiljöer och bymiljöer utmed en kommunikationsmiljö som varit i bruk sedan järnålder. Utgör tillsammans med kyrkomiljö och sockencentrum en väl sammanhållen miljö. (Odlingslandskap, fornlämningsmiljö, bymiljö, kommunikationsmiljö; vägmiljö, kyrkomiljö, sockencentrum).

Uttryck för riksintresset:

- Äldre järnåldersgravfält, stensträngssystem och yngre järnåldersgravfält invid de historiska välbevarade bymiljöer vilka har inslag av byggnadshistoriskt intressanta timmerbyggnader. Älderdomligt vägnät med runstenar utmed vägen mellan Tibble och Skottsila samt mellan Vickeby och Tomta.
- Enstaka hållristningar i form av skålgropar.
- Vassunda medeltidskyrka med kyrkskolor samt klockarbostaden från 1800-talets mitt. Prästgården.
- Välbevarad bybebyggelse från 1700- och 1800-talen i Gurresta, Skottsila och Tibble.
- Odlingslandskapet med småbruten odlingsmark med hagmark och även öppna, större lerslätter i områdets breda dalgångar.
- Skottsila mönsterskrivarboställe och flera soldattorp som speglar det äldre indelningsverket.

Lagskydd och utpekanden utöver riksintresse för kulturmiljövården

Kulturmiljöer med områdesbestämmelser som berörs av lokaliseringalternativ Befintlig:

Odlingslandskapet sydväst om Knivsta kyrka

Lämningar

Inga fornlämningar berörs

Figur 64. Vy från östra delen av Vassunda riksintresse mot S:t Stefans kyrka.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

Nedre kvarn

Ålderdomlig vägsträckning

Odlingslandskap

Vyer genom det öppna landskapet mot S:t Stefans kyrka

Välbevarad stenvalvsbro från 1866, uppförd i samband med att Ostkustbanan byggdes.

KÄNSLIGHET FÖR FÖRÄNDRING

Det öppna odlingslandskapet med vyer mot S:t Stefans kyrka är känsligt för en utökad visuell barriär.

Nedre kvarn har historiskt hört till Knivsta gård och är känslig för en mer storskalig barriär i landskapet än den som skiljer de två bebyggelsemiljöerna åt i dag.

Den ålderdomliga vägsträckningen är känslig för att ledas om.

Odlingslandskapet med i stort samma utbredning som under tidigt 1800-tal är känsligt för att tas i anspråk.

Stenvalvsbron är en del av järnvägens kulturmiljö och är känslig för att försvinna.

RÅD TILL NÄSTA SKEDE

Järnväg placeras nära befintliga spår för att minska den mark som behöver tas i anspråk.

Järnvägen placeras lågt i landskapet för att fortsatt möjliggöra betydelsefulla vyer.

Bullerskydd undviks eller anpassas vid passage förbi S:t Stefans kyrka för att fortsatt möjliggöra vyer i landskapet.

Den småskaliga vägen ska fortsatt vara farbar och dess sträckning bevaras.

Stenvalvsbron från 1866 är den bäst bevarade längs sträckan, varför möjligheten att bevara den bör utredas.

Figur 65. Vy från S:t Stefans kyrkogård mot det landskap som är en del av riksintresset Vassunda.

Figur 66. Stenvalvsbro från 1866 för passage och omledning av vattendrag under järnvägen. Vattendraget är i dag kulverterat.

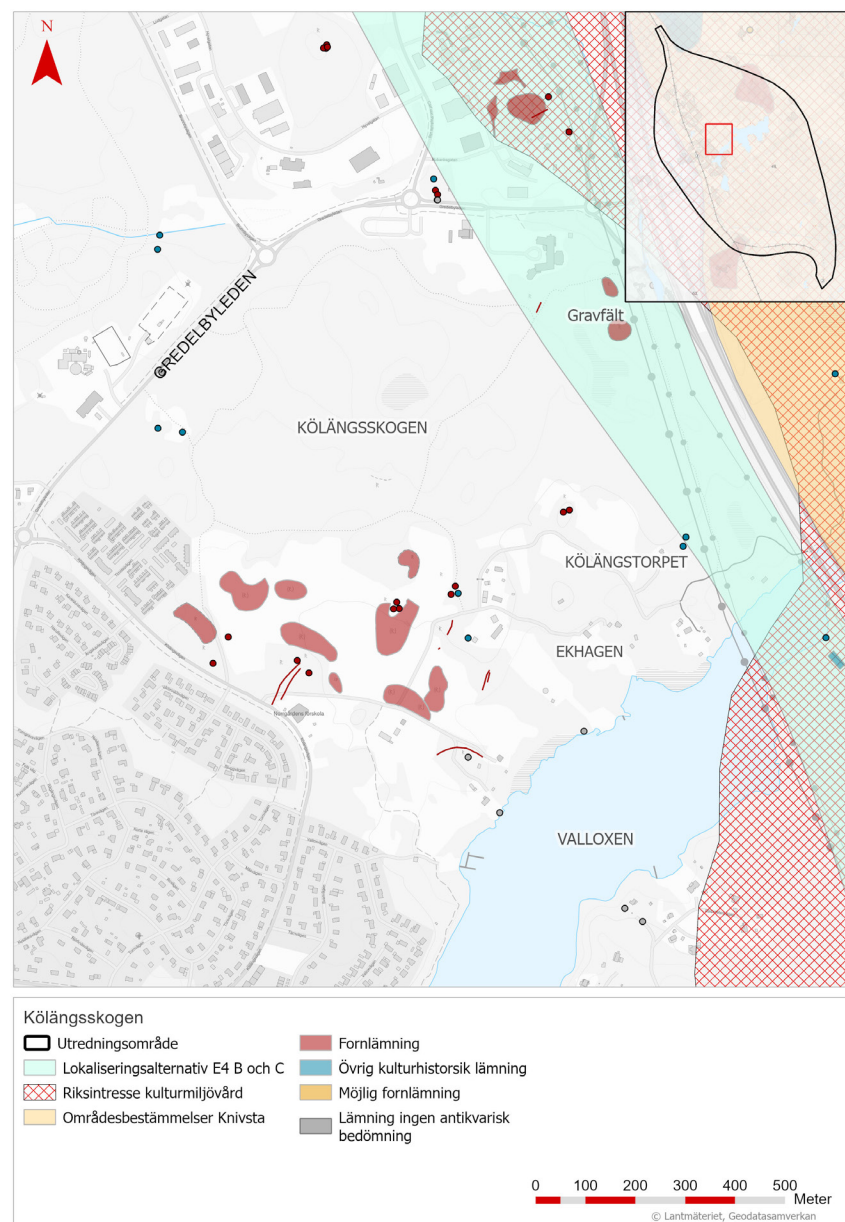
5.6 Kölängsskogen

Avgränsat av Valloxen i söder, E4 i öster, Knivstas småhusbebyggelse i sydväst och Ar verksamhetsområde i norr ligger Kölängsskogen.

Inom området finns gravfält, boplatser och agrara lämningar från järnålder. Nära riksintresset Landskapet kring Valloxen och Säbysjön finns två gravfält som beskrivs under 5.4.

Marken har historiskt utgjorts av åker, äng och utmark, i väster tillhörande Gredelby och i öster Brunnby. Under 1700-talet utgjordes bebyggelsen av gården Kölängshem på Gredelbys ägor och Kölängstorpet under Brunnby. Under sent 1800-tal tillkom troligen gården Ekhagen. Bebyggelsen finns kvar i samma lägen. Under 1900-talet har ytterligare bebyggelse tillkommit.

Skogen är lundartad med hassel, ek och andra lövträd, något som beskrevs redan i storskiftesthandlingar 1792. I dag finns biologiskt kulturarv i form av åkerholmar och skogsbryn med hagmarksekar inom området, vilket är en av anledningarna till att det av Knivsta kommun föreslås bli naturreservat.

Figur 67. Kartan visar delområdet med skyddade och utpekade kulturmiljöer samt lokaliseringsalternativ.

SKYDD OCH UTPEKANDEN

Fornlämningar skyddas genom kulturmiljölagen.

Del av området föreslås bli naturreservat, bland annat med syfte att skydda biologiskt kulturarv.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG OCH UTTRYCK

Gravfält, boplatser och agrara lämningar från järnålder.

Småskalig bebyggelse med äldre agrar karaktär, i några fall i lägen som varit bebyggda sedan åtminstone 1700-talet, med utblickar över Valloxen.

Vegetation i form av grova ekar, hassel och asp samt tallskog.

Odlings- och betesmark med lång historisk kontinuitet.

Trots närhet till storskalig infrastruktur och tätortsbebyggelse upplevs området som avskilt genom vegetationen.

KÄNSLIGHET FÖR FÖRÄNDRING

Området är beläget intill E4 som redan utgör en barriär i landskapet. De kulturhistoriska värdena är till stor del samlade mitt i och i väster av delområdet. Därmed finns viss tålighet för en utbyggnad av infrastruktur utan att fler historiska samband bryts eller att värden går förlorade.

Området upplevs trots dess närhet till E4 och tätortsbebyggelse som avskilt tack vare den höga graden av vegetation. Därmed är delområdet känsligt för att vegetation tas bort.

Fornlämningar är känsliga för att tas bort eller förlora sitt sammanhang i landskapet.

Från området finns vyer över Valloxen som är känsliga för visuella barriärer.

RÅD TILL NÄSTA SKEDE

Järnväg bör byggas nära E4 för att minska barriäreffekter i landskapet.

Fornlämningar undviks.

Vegetation bevaras i möjligaste mån.

Vyer från delområdet mot Valloxen värnas.